

سی قطعه چهارمضراب

برای سنتور

استاد فرامرز پایور

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهر

تهران ۱۳۸۹

مقدمه

۱. **چهارمضراب**، اصطلاح چهارمضراب از روی نوعی آهنگ ضربی که استادان قدیم موسیقی ایران با تار می‌نواخته‌اند به وجود آمده است.

این نوع ضربی‌ها ابتدا با چهار نواخت مضراب شروع می‌شده که نواخت یکم و دوم به سیم‌های سفید تار و نواخت سوم به سیم‌های زرد و نواخت چهارم به سیم‌های بم اصابت می‌کرده و پایه ملودی محسوب می‌شده است. بهترین نمونه آن چهارمضراب اصفهانی است که در ردیف اول ویولن استاد ابوالحسن صبا نوشته شده است.

۲. **فرم چهارمضراب**، چهارمضراب معمولاً با یک پایه شروع می‌شود، به این ترتیب که یک یا دو میزان وزن مخصوصی برای قطعه در نظر گرفته می‌شود و کلیت جملات بعدی منتهی به این پایه اولیه می‌گردند.

در فرم چهارمضراب ممکن است که ملودی‌های آن بسط همان پایه اولیه باشند یا ملودی‌های متنوع دیگری متناسب با پایه اصلی که با مهارت به پایه متصل می‌گردند، در نظر گرفته شوند. بدون شک کلیت جمله‌های چهارمضراب باید مبین تکه‌ها و گوشه‌های ردیف موسیقی ایرانی باشند و البته رعایت تکنیک صحیح ساز از نکات مهم در ساختمان یک چهارمضراب است.

۳. **تحول در چهارمضراب**، همان طوری که قبلاً گفته شد چهارمضراب در ابتدا همان چهار ضربه نواخت مضراب بوده است که به سیم‌های تار زده می‌شده و در تمام ردیف‌های موسیقی ایرانی کم‌وبیش این نوع ضربی به چشم می‌خورد.

استاد ابوالحسن صبا روی این فرم مطالعه بیش‌تری کرده و پایه‌های زیبایی خلق و ابداع کرده است و چند قطعه چهارمضراب برای ویولن ساخته که به چاپ رسیده و در دسترس عموم قرار دارد. حبیب سمعی استاد سنتور نیز در پرورش ملودی روی پایه معین و استفاده از انواع مضراب‌های مختلف سنتور که در حقیقت معنی واقعی چهارمضراب است تبحر زیادی داشته و چند اثر از او نیز باقی مانده است.

در این کتاب اینجانب با استفاده از پایه‌های قدیمی مضراب‌های مخصوص سنتور یک دوره

چهارمضرب برای گوشه‌های مهم دستگاه‌ها و آوازهای ایرانی ساخته‌ام و تقدیم دوستداران این ساز می‌کنم. ناگفته نماند که در بعضی چهارمضرب‌ها از ملودی‌های استادان و ردیف قدیم موسیقی ملی نیز استفاده کرده‌ام، از قبیل درآمد چهارمضرب‌های شکسته ترک و عشاق دشتی که از ردیف‌های استاد صبا اقتباس شده و درآمد چهارمضرب عشاق اصفهان و چهارمضرب مخالف چهارگاه که از آثار حبیب سماعی است.

در خاتمه لازم می‌دانم از زنده‌یاد استاد حسین تهرانی که از راهنمایی‌های ارزنده‌اش در تألیف این کتاب برخوردار بوده‌ام یاد کنم.

فرامرز پایور

اردیبهشت ۱۳۵۱

توضیحات

۱. علامت (8.....) که در رو یا زیر قسمتی از نُت‌ها آمده برای این است که چنانچه نوازنده احساس کرد آن قسمت در بم یا زیر، تنوع بیش‌تری ایجاد می‌کند می‌تواند آن‌را در اُکتاوی که نشان داده شده اجرا کند، و الاً تغییر آن‌ها به اُکتاوهای بم یا زیر اجباری نیست. به‌همین علّت هم نُت‌های مزبور به‌وسیله 8 مشخص شده و اصل نُت‌ها در بم یا زیر نوشته نشده‌اند.
۲. علامت (۷) که برای مضراب دست چپ است فقط در مواقع لزوم نوشته شده و وقتی که نمونه یک جمله، مضراب‌گذاری شد بقیه جمله‌های شبیه به آن با همان مضراب تعیین‌شده قبلی اجرا می‌گردند، مگر در صورت تغییر مضراب.
۳. کوک سنتور برای اجرای چهارمضراب‌های کتاب حاضر عیناً مثل کوکی است که برای اجرای ردیف‌های سنتور استاد ابوالحسن صبا آماده می‌شود به‌استثنای موارد زیر:
الف، در چهارمضراب شور نُت (ر) در پوزیسیون اول (سیم‌های زرد) باید کُرُن کوک شوند و در پوزیسیون‌های دُوم و سَوم (سیم‌های سفید) پِکار خواهند بود.
ب، در چهارمضراب همایون نُت (می) خرک اول در پوزیسیون اول (سیم‌های زرد) پِکار کوک شده در پوزیسیون‌های دُوم و سَوم (سیم‌های سفید) کُرُن کوک می‌شوند.
ج، در چهارمضراب ماهور نُت (ر) در پوزیسیون دُوم و سَوم (سیم‌های سفید) مثل پوزیسیون اول (سیم‌های زرد) پِکار کوک می‌شوند.
۴. علامت‌های عرضی که در پُرانتز و یا پشت کلید سُل قرار دارند برای تأکید و یادآوری است.
۵. در چهارمضراب‌های ابوعطا و حجاز نُت (ر) در پوزیسیون اول (سیم‌های زرد) مثل پوزیسیون دُوم (سیم‌های سفید) پِکار کوک خواهند شد.

فهرست

۱۱		چهارمضرب شور	۱.
۱۵		چهارمضرب شهناز	۲.
۱۸		چهارمضرب رضوی	۳.
۲۰		چهارمضرب حسینی	۴.
۲۲		چهارمضرب سه گاه	۵.
۲۵		چهارمضرب زابل (سه گاه)	۶.
۲۸		چهارمضرب مخالف (سه گاه)	۷.
۳۱		چهارمضرب تُرک	۸.
۳۷		چهارمضرب شکسته (تُرک)	۹.
۴۱		چهارمضرب ابو عطا	۱۰.
۴۵		چهارمضرب حجاز	۱۱.
۴۸		چهارمضرب افشاری	۱۲.
۵۱		چهارمضرب قرائی	۱۳.
۵۴		چهارمضرب دشتی	۱۴.
۵۷		چهارمضرب عَشَاق (دشتی)	۱۵.
۶۰		چهارمضرب همایون	۱۶.
۶۴		چهارمضرب چکاوک	۱۷.
۶۶		چهارمضرب بیداد	۱۸.
۶۹		چهارمضرب اصفهان	۱۹.
۷۴		چهارمضرب راجع	۲۰.
۷۶		چهارمضرب عَشَاق (اصفهان)	۲۱.
۷۸		چهارمضرب چهارگاه	۲۲.
۸۲		چهارمضرب زابل (چهارگاه)	۲۳.
۸۵		چهارمضرب مخالف (چهارگاه)	۲۴.

۲۵.	چهارمضرب ماهور	۸۸
۲۶.	چهارمضرب شکسته (ماهور)	۹۴
۲۷.	چهارمضرب دلکش	۹۶
۲۸.	چهارمضرب عراق و راک	۹۹
۲۹.	چهارمضرب نوا	۱۰۳
۳۰.	چهارمضرب نهفت	۱۰۷

۳۱.	چهارمضرب نوا	۱۱۱
۳۲.	چهارمضرب نوا	۱۱۲
۳۳.	چهارمضرب نوا	۱۱۳
۳۴.	چهارمضرب نوا	۱۱۴
۳۵.	چهارمضرب نوا	۱۱۵
۳۶.	چهارمضرب نوا	۱۱۶
۳۷.	چهارمضرب نوا	۱۱۷
۳۸.	چهارمضرب نوا	۱۱۸
۳۹.	چهارمضرب نوا	۱۱۹
۴۰.	چهارمضرب نوا	۱۲۰
۴۱.	چهارمضرب نوا	۱۲۱
۴۲.	چهارمضرب نوا	۱۲۲
۴۳.	چهارمضرب نوا	۱۲۳
۴۴.	چهارمضرب نوا	۱۲۴
۴۵.	چهارمضرب نوا	۱۲۵
۴۶.	چهارمضرب نوا	۱۲۶
۴۷.	چهارمضرب نوا	۱۲۷
۴۸.	چهارمضرب نوا	۱۲۸
۴۹.	چهارمضرب نوا	۱۲۹
۵۰.	چهارمضرب نوا	۱۳۰
۵۱.	چهارمضرب نوا	۱۳۱
۵۲.	چهارمضرب نوا	۱۳۲
۵۳.	چهارمضرب نوا	۱۳۳
۵۴.	چهارمضرب نوا	۱۳۴
۵۵.	چهارمضرب نوا	۱۳۵
۵۶.	چهارمضرب نوا	۱۳۶
۵۷.	چهارمضرب نوا	۱۳۷
۵۸.	چهارمضرب نوا	۱۳۸
۵۹.	چهارمضرب نوا	۱۳۹
۶۰.	چهارمضرب نوا	۱۴۰
۶۱.	چهارمضرب نوا	۱۴۱
۶۲.	چهارمضرب نوا	۱۴۲
۶۳.	چهارمضرب نوا	۱۴۳
۶۴.	چهارمضرب نوا	۱۴۴
۶۵.	چهارمضرب نوا	۱۴۵
۶۶.	چهارمضرب نوا	۱۴۶
۶۷.	چهارمضرب نوا	۱۴۷
۶۸.	چهارمضرب نوا	۱۴۸
۶۹.	چهارمضرب نوا	۱۴۹
۷۰.	چهارمضرب نوا	۱۵۰
۷۱.	چهارمضرب نوا	۱۵۱
۷۲.	چهارمضرب نوا	۱۵۲
۷۳.	چهارمضرب نوا	۱۵۳
۷۴.	چهارمضرب نوا	۱۵۴
۷۵.	چهارمضرب نوا	۱۵۵
۷۶.	چهارمضرب نوا	۱۵۶
۷۷.	چهارمضرب نوا	۱۵۷
۷۸.	چهارمضرب نوا	۱۵۸
۷۹.	چهارمضرب نوا	۱۵۹
۸۰.	چهارمضرب نوا	۱۶۰
۸۱.	چهارمضرب نوا	۱۶۱
۸۲.	چهارمضرب نوا	۱۶۲
۸۳.	چهارمضرب نوا	۱۶۳
۸۴.	چهارمضرب نوا	۱۶۴
۸۵.	چهارمضرب نوا	۱۶۵
۸۶.	چهارمضرب نوا	۱۶۶
۸۷.	چهارمضرب نوا	۱۶۷
۸۸.	چهارمضرب نوا	۱۶۸
۸۹.	چهارمضرب نوا	۱۶۹
۹۰.	چهارمضرب نوا	۱۷۰
۹۱.	چهارمضرب نوا	۱۷۱
۹۲.	چهارمضرب نوا	۱۷۲
۹۳.	چهارمضرب نوا	۱۷۳
۹۴.	چهارمضرب نوا	۱۷۴
۹۵.	چهارمضرب نوا	۱۷۵
۹۶.	چهارمضرب نوا	۱۷۶
۹۷.	چهارمضرب نوا	۱۷۷
۹۸.	چهارمضرب نوا	۱۷۸
۹۹.	چهارمضرب نوا	۱۷۹
۱۰۰.	چهارمضرب نوا	۱۸۰